

Леся Романчук

Цвіте терен



НК  БОГДАН



УДК 82-3
ББК 84(4Укр-6)
Р 69

*Автор не несе відповідальності за бажання читачів упізнавати
в персонажах твору, які є плодом письменницької фантазії,
реальних осіб.*

Романчук Л.

Р 69 Цвіте терен. Книга перша. Панна Оляна.
Книга друга. Срібний хлопчик: роман / Л. Романчук. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 464 с.

ISBN 978-966-10-3769-3

Цей роман у чотирьох книгах — іще одна сповідь серця, натхненний псалом любові земній і любові небесній. Коли твориш чудо, маєш нести відповідальність. Пісня пісень лунає музикою лиш у дуєті!

УДК 82-3
ББК 84(4Укр-6)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути
відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавця.*

ISBN 978-966-10-3769-3

© Романчук Л.І., текст, 2014
© Навчальна книга – Богдан, 2014

Книга перша

Панна Оляна



Розділ 1

Його звали Іваном.

Високий, вищий за інших, кремезний, та не присадкуватий, гінкий, та не сухорлявий, він панував тут над усіма. Позирав згорда і звисока, розкривав обійми, наче хотів пригорнути світ, не згинався навіть у негоду, не кланявся навіть лютій бурі, панував, та не поневолював, царював, але не міг зрушити з місця, прикутий до рідної землі корінням і стовбуром. Посилав вільному вітрові привіт шепотом листя, дарував землі золотисту осінню ковдру, був щедрим і добрим, як належить могутньому...

Вони познайомилися випадково. Треба ж було статися — завжди така обачна, вона забула парасольку! І дощ, рясний і мокрий, вдарив аж до бульбашок у калюжах. Про що думає у таких випадках жінка? Звісно, про зачіску! Про кучері, які щойно так ретельно укладала, так дбайливо підіймала-опускала-закріплювала!

І тут нагодився він.



Щоправда, все відбувалося не так, як у класичному романі — не він підійшов першим — сама кинулася в обійми — заховалася, укрилася, притулилася. І о диво, ані краплею не образив веселий літній збитошник зачіски та легкої, в міру стриманої задля нагоди іспитів сукні.

І все це — він. Надійний, могутній... Склав над її головою руки-віти, пальці-листочки так, що захистив, оборонив, не дозволив.

— Дякую тобі, дубе! — і аж тоді роздивилася і розсміялася сама до себе — ну треба ж так нічого не тямити у природничих науках!

— Ласкаво прошу. А це нічого, що я не дуб, а каштан? — прошелестів листям її рятівник.

Назвала Іваном. Каштан Іван. Чи Іван Каштан... Бездоганно щодо ритміки та фонетики. І навіть рима закодована.

Подружилися. Весняної пори Іван щедро обсипав зачіску білим квітом — немов наречена ішла алеєю. Влітку запрошував перепочити від лютого сонця під кроною. Восени обдаровував блискучими кульками своїх подиву гідних плодів. Так цікаво! В колючій зеленій оболонці росте і дозріває пругкий коричневий м'ячик. Під однією колючою захисною шкірою — зовсім непривабливою, інша — красива, приємна на дотик, але тверда, хоч ножем ріж... А вже десь усередині, як пощастить дістатися, — біла серцевина. Її не можна їсти, вона ні до чого начебто не застосовується, та хіба все доконечно має надаватися до утилітарного вжитку?



Відчувала якусь спільність із оцим каштанчиком у долоні. От вона, біла й пухнаста всередині, гламурно-гладенька, ляльково-бездоганна, немов полакована зовні, у захисному колючому панцирі, який сама собі спорудила зі своїх сумнівів та комплексів, наїжачилася ним до світу, навчилася використовувати у випадку зазіхання... та й поза всіма випадками також.

Сьогодні Іван обдарував її м'ячиками доскоchu.

— Вибач, у мене лекція, поспішаю. І каблучки, сам розумієш...

Він зітхнув на всі свої дерев'яні груди, помахав услід гілкою, майже голою, і довго дивився, як віддаляється і зникає у далині паркової алеї фігурка маленької жінки на високих підборах. Не любив ці високі тонкі підбори, що проколювали землю наскрізь. Радів, коли бігла у черевичках на низькому — значить, підійде, пригорнеться, торкнеться тонкими пальчиками шорсткої кори. Заздрив у цю хвилю березі з її гладенькою білою красою чи навіть платанові. А куди мені — старому, порепаному... Віддав би їй усе. А що мав? Лише затінок улітку, лише квіти навесні, лише загадкові у своїй непотрібності плоди. І силу, що отримував від землі могутнім своїм корінням, що проростало глибоко-глибоко, до невидимого та присутнього.

Побігла... Він знав, чого торкнуться за хвилину ці тоненькі пальчики. Знав — і не стукотіло серце ревнощами.

А каблучки відлічували метри до іншого нерухомого друга. Звідки взялася тут величезна гранітна брила — ніхто не знав. Ця недоладна каменяка стриміла у землі



віддавна, ще зовсім маленькою прибігала вона до кам'яної гори, яку сама для себе назвала Петрос — камінь. Може, ще у прадавні часи принесло її сюди льодовиком. Час і вода домалювали дивні риси, схожі на людські — ніс, очі, широку бороду з моху, яка тікала глибоко у землю... Але їх бачили не всі. Більшість людей просто не звертала уваги на частину ландшафтного дизайну, так вдало вписану в мереживо доріжок та алей міського парку.

— Доброго ранку, Петрику, — махнула рукою здалеку. Він, як завжди, не відповів.

Петрос — камінь — охороняв її улюблену місцину, невеличку галявину, оточену терновими кущами, і лаву на галявині. «Мій робочий кабінет!» — жартувала Оляна. Дістатися сюди було непросто — колюче терня утворювало непрохідні для непосвяченого зарості, і треба було знати місце, де цей терновий вінок розступався і пропускав у коло обраних.

Напровесні тернину обсіпало білим запашним квітом, і так солодко писалося під чарівним весільним вельюном, що ховав гостре шпиччя гілок.

Маленький острівець прадавнього тернового поля, з якого, кажуть, народилося місто. І назва його теж народилася з терня.

Сумний, тривожний символ. Вовків і терни послав Господь землі після гріхопадіння людей, сотворених Ним чистими. Терниною заростає поле зради. Терен — символ самотньої, бездомної, неприкаяної, гнаної любові...

Яка ж гарна квітка! Які терпки, аж нітрохи не медові плоди...



Так воно буває у житті — квітне білим, п'ятипелюстковим, п'яно пахучим, хмарою сніговою повисає у повітрі весняно-вінчальне пелюстя, а відцвіте, зав'яже плід несолодким, терпко-пронизливим, і хочеш — їж, а хочеш — перелічуї лікувально-корисні властивості, якщо полетшає від того...

Що квітне напровесні, не завжди солодить восени.

Колюча тернина — також подруга, і також вірна.
Квітка терну — символ міста.

Залишалося ще перебігти місток над річкою. Ріка не була їй другом. По-перше — жіночого роду, і ріка, і вода, по-друге — плинна, змінна, мінлива, зрадлива, щодня інша.

За містком... ну, звісно, знову він... Ще один він, від яких ані спасу у цьому начебто й немаленькому місті.

— Доброго ранку, наша зіронько! Яка чудова прикмета — зустріти... ммм... зорю ранкову так випадково! О, бачите, у вашій присутності мене осявають іскри вашого іскрометного таланту. Я почав говорити віршами! Я теж у душі поет!

«Та краще б тебе осяло бажання по-людськи поголитися», — подумала, зачепившись поглядом об куцики своєї щетини, залишені після недбалого ранкового туалету. Іскрометне осяння підняло з належного належаного місця на лисині ще й дві волосини у три ряди й опустило у місце геть не благає, від чого поет у душі почав скидатися на спанієля з вухами до землі.

— Я тут увечері написав нову поему... Всю ніч писав... Натхнення, знаєте, прийшло... Може, ви б глянули... Це



про наше сьогодні... Про нашу економічну ситуацію в країні... Про наш уряд...

«Святий Боже, дай мені сили, щоб не послати цього набриду туди, куди не можна!» — підняла очі до неба, чим остаточно укріпила неголеного спанієля у думці, що вона — істота неземна й долучена до космосу не тільки енергетично.

— Минулого разу ви так вдало поправили мою попередню поему, що її надрукували в нашій газеті... А це дуже актуальна тема... Ми не можемо стояти осторонь... ми...

«Мій каменю Петросе, пошли мені хоч трохи твоєї твердості, навчи мене відмовити цьому... о ні, не дай мені назвати його іменем, якого він насправду заслуговує...», звела догори не тільки очі, а ще й долоні несамохіть склала майже молитовно, замикаючи у собі потік накопиченої у парку злагоди зі світом і любові.

Спанієль дріботів поруч, зазираючи їй у вічі чомусь знизу і намагаючись порушити злагоду долонь списаними від руки папірцями з учнівського зошита. Довелось узяти, шляху відкараскатися не було.

Вона ще кволо опиралася, мовляв, ніколи, мовляв, лекція, та неоковирні листки вже стирчали із невеличкої сумочки, порушуючи гармонію не лише одягу, а й душі.

Ну, за що? Чому всі ці люди вважають за право вдиратися до її світу, замкненого на чотири замки, до світу внутрішнього, до замку, який вона сама собі будує із цегли роздумів, скріплюючи стіни цементом сподівань, вставляючи у вікна прозорість осіннього ранку, накриваючи дахом із зоряного неба... Мої фіранки — з ранкового



туману, мій кондиціонер — полуденне сонце і нічний вітерець. У кожній кімнаті там живе любов і ніжність, там її кошенята і ведмедики, там солодко і затишно, але не лізьте до мене, люди, з брудом своїх чобіт, не топчіть конвалій мого дому!

Цим криво списаним листочкам немає місця ні в моїй казковій хатинці, ні в кабінеті, ключ від якого я зараз розшукую в сумочці, замалій для зайвого, та завеликій для необхідного.

— Доброго ранку, Оляно Олександрівно! Як вам гарно у цьому сірому з рожевим! А я щойно прибрала у вашій кімнатці... І чому ви не попросите більший кабінет? У цьому тіснуватого. А як студенти прийдуть, то зовсім ніде повернутись!

— Дякую, Маріє Іванівно, мені тут добре, — посміхнулась огрядній прибиральниці, яка насправді ледве могла повернутися в її кабінеті з усім своїм причандаллям — стіл з комп'ютером, на якому ледь тулився між мишею та клавіатурою журнал чергової студентської групи, шафа, полички на стінах, де, власне, нічого необхідного для проведення занять не було, лише сувеніри, які привозила з цілого світу, і подарунки від... та від кожного, хто переступав цей поріг.

Більший кабінет! Що за мрії у людей — кабінет якомога більший, квартира — якнайпросторіша, машина завбільшки з автобус. Навіщо їм стільки місця на землі? Невже від цього залежить міра значущості? Будують не будинки — справжні фортеці, до пуття не можуть полі-



чити кімнат, а насправді живуть в одній. Скільки метрів потрібно людині для комфорту?

Комп'ютер замуракував, а потім зіграв своє «Вітаю!», електрочайник також забулькотів ранковою музикою, запахтіла кава.

— Оляно Олександрівно, ви знову самі собі робите каву? — зазирнула, не стукаючи, лаборантка Валя. — Скільки вас просити! Це ж мій обов'язок і радість. Я тут тістечка купила зранку, свіженькі! Я ж знаю, що ви не снідаєте.

— Дякую, Валюшо, не турбуйтеся, я сама.

— Ну, хоч не мийте самі свою чашку, я помию.

— Не чашку, а філіжанку. Пані п'ють каву з філіжанок. У випадку відсутності філіжанки — з горнятка.

— Ой, вибачте... Я забула. Ви вже мені про це говорили.

— Слово «філіжанка» походить від турецького «філіджан» і означає горнятко для кави, майстерно прикрашене узором, іноді з філіграні. А «філігрань» — це тонкий золотий або срібний дріт, вигнутий і викладений у химерний спосіб для прикраси. Турки, та й усі східні народи вміли робити своє життя красивим. Килими, посуд, одяг... Витончені вірші, вишукані стосунки між чоловіком і жінкою... Чому б нам не повчитися у них? На жаль, справжньої філіжанки у мене досі немає...

— Та що ви, у вас і так ціла виставка всіляких особливих чашок... кружок... горняток... Ну, цих, вибачте, філіжанок! Кожна особлива! І ця, з мостом... і ця, крива... А ця, з квітами, вся позолочена!



— З мостом — це з Праги, а крива — це з Пізи, похи-
лена, мов їхня знаменита вежа. А ця, яку ти вважаєш най-
красивішою, — звичайнісінький китайський ширпотреб,
хоч і вицяцькувана. Справжня краса не кричить.

— Ой, ви вже як скажете, панно Оляно... Піду розпо-
вім нашим.

Валя побігла.

Панна Оляна... Її перший літературний псевдонім.
Панна Оляна, треба ж таке придумати! І причепилося,
прилипло. Ніхто зараз і в гадці не має, що справжнє її
ім'я — Олександра, Олександра Олександрівна. Оце й усе,
що залишилося від батьків, справжніх, яких вона ніколи
не знала. Вони покинули її, крихітне, слабке немовля,
якому ніхто не давав шансів на життя. Як там було на-
справді, чи спершу батько покинув маму, чи удвох вирі-
шили, що така хвора дитина їм не потрібна — хто про це
знає? Ким вони були?

У цих стінах чи не кожен знав — вона — дочка профе-
сора Долинного, її батьки працювали тут, в університеті,
працювали, щоправда, недовго, та слід по собі залишили
і пам'ять. І дочку — панну.

Колись Оляну страшенно мучило — хто вона, звідки,
з якого роду, хто її справжні тато-мама? А потім... потім
вигадала собі дитинство без сирітства, біографію в бан-
тиках і рожевих пелюшках, родину, батьківський дім. Її
перша книга прози була саме про це. Казка про принцесу
і прекрасного принца, срібного лицаря... Перекреслити
словом спогади, синдром покинутого дитинчати, покли-
кати себе на світ любленою — це їй вдалося, у це пові-



рили. І вигадана історія життя непомітно стала справжньою навіть для неї самої.

Панна Оляна. Принцеса. Дівчинка-зірка.

Образ, який вона сама свідомо створювала, підмінючи ним себе справжню, який плекала, додавала нових деталей та штрихів, розбудовувала, долучала нових героїв.

От воно і вийшло — маленьке ідеальне створіння.

Від кого їй упав з неба дар слова — від батька-матері чи змилювався Господь над покинутим дитятком, вирішив дати в руки скрипку, щоб не загинуло у вирі сучасного світу, могло себе прогородувати?

Слово — дар химерний та двожакий, слово правдиве — камінь у стіну храму чи снаряд для праці, тверда дорога до неба чи міст, перекинутий через ріку брехні на берег істини. Важке воно, слово правди. Роками припасуєш камінь до каменя, а стіни й не видно. І тебе за стіною не видно й не чути.

Слово улесливе й лживе буде криво, та скоро, надуває кольорові бульки, прикрашені прапорцями з барвистих папірців, що залишають у руках такий приємний шелест... Зусібч видно, усім чутно, багато галасу, та кольорова булька не витримує випробування часом. А час — єдиний критерій і суддя справжності.

Слово різне. Важке і невагоме, кольорове й чорне, прозоре й каламутне. Шовкове і вовняне, синтетичне й природне, оксамитове чи грубого шинельного сукна. Слово — тканина. Що із нього пошиєш — весільну сукню



чи комбінезон космонавта, халат домогосподарки чи міні-спідницю повії?

Слово — цегла. Мрамур. Пісок. Що з нього збудуєш — те й твоє.

Чи цими рученятами вергати брили? Складала у речення камінці, що знаходила на березі чистого струмка поезії, тулила, як могла, як підказувало серце. Потім вийшла на берег океану прози і надихалася вільним штормовим вітром досхочу, до знемоги. Отам уже каміння — різного, якого хочеш. Добирай, допасовуй, спорджуй, прикрашай бурштином, як пощастить. Звody із піску хижку, будинок, замок, палац — матеріалу вистачить на всі фантазії.

З власних фантазій і збудовано її долю — оту, вигдану. Дівчинка-зірка.

Хто знав її справжню? Нікому не дозволила зазирнути у душу. Творила себе принцесою самотужки, через голод і холод сиротинця, через безнадію і страх. Мріяла, завжди мріяла про власний дім, родину, дітей. І ніколи — про славу. А вийшло навпаки...

Годинник наближав стрілку до дев'ятої. Лекція.

Пірнула у ранковий університетський вир — на позір безладний, та упорядкований усередині. У цьому мурашнику кожен знав, куди бігти, кожен квапився, але встигав, кожен людський струмочок впадав у море аудиторії.

Оляна вже звикла, що там, де проходив викладач, дивом утворювався вільний простір.



— Дозвольте допомогти, Оляно Олександрівно? — хтось зі студентів вихопив із рук сумку з ноутбуком, що видалася йому заважкою.

Поки піднялася сходами, ноутбук вже проспівав свою вітальну пісню.

— Тема нашої лекції...

Вона любила цю тишу і свій голос у тиші, і тишу в собі, яка промовляла її вустами, перетворюючи звичайну лекцію із джерела інформації на щось мистецьке й заворожуюче, потаємне й оновлююче...

«Оляно, це для тебе воно — прописна істина, відома, бо осягнена, осмислена і сприйнята духом і серцем. А для них — одкровення. Сторінки підручника мовчки перераховують події, дати, імена. Викладач вдихає життя у персонажі, надає забарвлення подіям. І тут без таланту не можна. Історія дихатиме для студентів твоїм голосом.»

Ці слова свого великого учителя, професора Коструби, згадувала щоразу, коли змінювався політичний вітер, і переписувалися підручники, програми та методичні вказівки. Історія дихала для неї його голосом. І навіть у часи, коли горло історичної науки стискали кігті червоного дракона марксизму-ленінізму, голос умів надати оптимістично-переможному за формою тривожно-запитального за суттю. Пригадувала лекції з політекономії соціалізму, які довелося слухати ще в інституті. Студенти дивувалися, що абсолютно вільний у викладі політекономії капіталізму, Роман Теодорович Коструба чомусь геть перестає володіти матеріалом і втрачає стиль у викладанні такого начебто спорідненого за формою предмета.



Він бекав, мекав, не відривався від конспекту, майже диктував, заникувався, щойно підводив очі від товстого зошита. А наприкінці лекції хитро усміхався і виголошував напам'ять довжелезну цитату когось із давніх філософів.

Прискіпатися до такого стилю читання лекцій начебто й не було підстав — майже всі: і професори, і доценти, а вже прості безпартійні та «неостепеньонні» викладачі й поготів тупо бубоніли з конспектів про діалектичний матеріалізм та інші мудрощі, даровані світові трійцею вождів світового пролетаріату. Це навіть віталося — жодної «отсебятіни», все строго у руслі, ані кроку вбік, ані словечка у простоті, чим карколомніша у безглузді своєму фраза, тим розумнішим видається її продуцент, тим науковішою риторикою прикривається відсутність наукового сенсу. Навіть генеральний секретар читає з папірця, навіть сам ректор не відриває очей від доповіді, то кому ж вільно? Та було в цьому Кострубі щось таке коструbate, що не вкладало його в коробку із кубиками, які творили чітку конфігурацію наукоподібного процесу, що обґрунтовував логічність нелогічного та перемогу непереможного над непереможним.

«Для мене історія дихала вашим голосом, учителю...»
Це вже не вголос, це — до портрета в кабінеті...

Бувають у житті люди, які значать для тебе багато... А бувають, що — все. І ти чомусь стаєш для них більше, ніж колишньою студенткою. Чомусь саме Романові Теодоровичу принесла свою першу спробу прози тоді, на першому курсі. Саме його слово стало вирішальним — друкувати!



Ті чорні дні, коли сліпа, глуха, німа доля знову посиротила її, відібравши названих батьків, врізалися у пам'ять так, що яким би товстим шаром вати забуття не пеленала, як не заколисувала, спомин краєв серце тим самим лезом і по тому самому незагоєному місцю. Була хвилина такого відчаю, що намір зупинитися на мить на містку і більше не думати, не плакати, не відчувати читався в очах. І тоді доля привела її поперед наміру мудрого старого вчителя: «А чи не провів би ти додому цю панночку, друже мій Олександрє?» — тоном, що не передбачав вагань, запропонував тоді ще не професор старшокурснику... ні, вже тоді аспіранту, яких довкола нього кружляли цілі зграї. Олександр провів. І залишився з нею тієї ночі. І на всі наступні.

«Дякую вам, учителю», — тихенько посміхнулася до портрета. За Олександра, що став батьком її сина, за вісім найщасливіших років свого життя. За те, що прийняв під своє батьківське крило, коли після чергового розгрому у шаховій партії із життям змушена була шукати роботу. У високих кабінетах все виглядало красиво — та ми для вас, шановна Оляно, гори готові здвигнути, ви — наша гордість, ви — наша зірка, для нас — велика честь, що саме наш навчальний заклад... І такі інші теревені. Та коли дійшло до реального втілення, ніде не знайшлося місця для нової викладачки. «То поставте ще один стіл у мене в кабінеті! — гримнув уже тоді не завідувач, а просто професор кафедри Коструба. — Я й так працюю на половину ставки, лекцій маю небагато, часто хворію...» — це вже до неї, Оляни, щоб не опиралася надто.



Ділити кабінет на двох їм довелося недовго — лікарняна палата стала другим домом професора.

Так буває завжди — щойно ти знайдеш когось, хто дає прихисток серцю, — його забирають у тебе. Так буває завжди. Принаймні з нею. Її життя — суцільна смуга розлук і втрат, втрат і розлук...

Самотнього професора спершу відвідували усі — на кафедрі було заведено, що колектив мусить підтримувати морально і матеріально. Після другої операції сумні погляди лікарів не залишили надії. Відтоді відвідувачів поменшало. Кожні такі відвідини ставали для Оляни не легким випробовуванням — бачити улюбленого вчителя, завжди старомодно-елегантного, завжди із компліментом чи гострим словом напохваті, немічним, недоглянутим було понад сили.

— Насправді людина потрібна тільки тим, хто її любить, — ділився останніми мудрощами, наче підсумком життя, Роман Теодорович. — Ця все обман і самозаспокоєння, що наші друзі, наші учні, наші сусіди подбають про нас у важку хвилину. Що ми не самотні, якщо у нас є багато знайомих. Це неправда. Тільки дружина і діти потурбуються, тільки вони щиро заплачуть...

— Але ж...

Ці кволі спроби заперечити очевидне розтиналися начетверо поглядом, що втратив блиск, та не втратив гостроти.

— Ти сама знаєш, що це правда, панно Оляно. Але у тебе є син. Він буде із тобою завжди.



— Якщо хочеш мати чоловіка, який любитиме тебе вічно, — народи його, — процитувала сама себе Оляна.

— Тільки не кажи мені, старому, що не віриш у вічне кохання, — спромігся на жарт професор. — Всі ви, дівчатка, вірите і мрієте, лиш я, старий мізантроп, намагаюся застерігти вас від розчарувань. Та видно, застеріг лиш сам себе...

— Невже у вас ніколи не було жінки, яка любила б вас по-справжньому?

Оляна здивувалася, чому вперше спитала про це аж тепер, коли дні Вчителя були пораховані. Здивувалася, що спитала, і... не здивувалася, чому не питала. Професор Коструба завжди виглядав настільки поглинутим наукою, таким... добре влаштованим у побуті, доглянутим, анітрохи не скидався на старого парубка, якими ми звикли їх бачити — коли брак жінки видно, відчутно, коли він визирає пом'ятим комірцем сорочки, несвіжим светром, голодним блиском в очах.

— Я все життя провів у жіночих колективах, дівчинко, і вже чого-чого, а жіночої уваги мав аж задосить. І добре вивчив жінок. Знаєш, молодий вчитель за своїм столом у гамірній учительській несамохіть наслухується такого... Навіть коли вдає, що глухий, він чує, чує і ще раз чує про дамські секрети, такі милі подругам і дикі чоловічому вухові. Тому враження зовнішнє і внутрішнє вміст я звик вивчати, поєднувати і...

— І не довіряти зовнішньому? Але ж я не вірю, що всі жінки однакові, що в жодній ви не знайшли тієї, котра б любила вас. І яку б покохали ви...



— Бувало... Одна все-таки покинула мене, а від іншої я пішов сам. Поки не покинула. Банальні, примітивні, звичайні історії, не варті згадки. Мені просто не пощастило.

— Не вірю. Вам щастило, але ви вперто не погоджувалися бачити своє щастя і відрікалися від нього. Я знаю.

— Ти про Надію?

На кафедрі всі знали Надію Захарівну, давно і безнадійно закохану в Романа Теодоровича, знали — і не могли зрозуміти, чому ця скромна, тиха жінка не може скласти пари з таким самотнім чоловіком, який потребував саме того, чого у ній було з надлишком — прагнення створити гніздо і порядкувати в ньому.

— Надя — прекрасне сотворіння, саме для родинного затишку. Але я, мабуть, не такий. Не вдалося, не склалося, не повірив. Не завдав собі зусиль, полінувався...

— Не думаю. Просто є на світі іще така маленька річ, необхідна людям, щоб жити удвох. Ви ж знаєте...

— Ти про кохання...

— Не вірю вухам... Ви вимовили це слово? Воно для вас щось значить?

— Це складна філософська категорія. А в нашій мові все ще складніше. Адже є любов з усіма своїми значеннями і кохання — з тим одним-єдиним, та настільки багатівідтінковим змістом, який кожен вкладає...

Двері рипнули, зайшов лікар. Тут, в онкологічній клініці, лікарям, мабуть, доводилося докладати особливих зусиль для підтримання на обличчі того специфічного



виразу, в якому поєднувалося стільки ж філософських категорій, як і в отій, з багатовідтінковим змістом.

— О, мова про кохання? Але з весіллям доведеться почекати, шановний професоре. Ваші аналізи не настільки добрі, щоб планувати весільну подорож, хоч з такою дамою я й сам не... Стривайте, та невже це Долинна? Оляна Долинна? Та сама! Я стільки чув про вас... і читав... і бачив по телевізору! Досі пам'ятаю ваші передачі! Дуже шкода, що ви покинули телебачення, дуже шкода...

— Оляна Олександрівна тепер викладає на моїй... на моїй колишній кафедрі, — поправив себе професор. — І я вважаю, що її робота на телебаченні була просто марнуванням такого дорогоцінного для науки часу!

— Але ж вона така красива... і така розумна... А в житті ви ще гарніша, ніж на екрані, слово честі! — погляд лікаря з професійного перетворився на активно чоловічий. — Пані Оляно... чи панно Оляно, так вас усі називають, може, я вас підвезу додому? О цій порі з нашої околиці нелегко дістатися до міста...

— Ні, дякую, я викличу таксі.

Оляна підвелася і попрощалася.

В голові закрутилися рядки Висоцького, які сама для себе поклала за принцип: «Не надо подходить к чужим столам и отзываться, если окликают». Не треба. Не буду. Бо насправді цим людям, які упізнають її, потрібна не вона, не розмова з нею, не її думки і не її життя, важливо лише розповісти десь там, між своїми, кого він бачив сьогодні, кого підвозив додому, з ким розмовляв, з ким сидів поруч і пив каву. А далі зазвичай домислюється все інше —



«ну, ти не уявляєш, старий, яка вона у ліжку — вогонь!» Або інакше: «Теж мені, корчить неприступну, а насправді така самісінька, з того ж тіста, і...» І все — вигадки, і все — марнота марнот, і краще образ самотньої вовчиці, небезпечної та хижої, чи порцелянової ляльки, красивої, але без плоті та крові, чи неземного ангела, що ані жодною пір'інкою не дотичний до тілесного, ніж ґрунт для чоловічих фантазій.

Наступний візит до професора виявився останнім із тих, коли спілкування було іще можливим. Мабуть, відчував, мабуть, внутрішньо знав, що коїться в його тілі, тому оптимістичні прогнози лікарів сприймав наполювину. Розмова виглядала заповітом.

— Олянко, дівчинко, в моєму столі у твоєму кабінеті...

— У нашому кабінеті, професоре, в нашому спільному, — намагалася виправити його Оляна.

— У твоєму, тепер тільки в твоєму...

Це його — «твое-мое-наше» виглядало жартом у ті дні, коли він прихистив бездомну викладачку, але тепер поступово стало фактом — в кабінеті залишається одна господиня. І тепер вона володіє безцінним скарбом — матеріалами з історії церкви, які професор Коструба збирав упродовж всього свого довгого життя, які успадкував від свого дядька, знаного за кордоном історика, які накопичував у надії колись опрацювати. От воно і настало, оте «колись». І виявилось, що ніколи і ніколи...

— Олянко, у моєму столі в твоєму кабінеті документи.

— Я знаю, ви мені не раз показували.

— Коли мене не стане...



— Та що ви...

— Облиш! Слухай, що кажу! Коли мене не стане, розбери все, кожен папірець. Там немає дрібниць, все важливо. На жаль, цього мало. Доведеться шукати. Але ж ти зробиш це, дівчинко, ти ретельна, працююва, тільки тобі я можу довірити ці унікальні документи. Ти зробиш... Хоч би задля пам'яті про свого вчителя, правда? — і усмінувся так само хитро, як тоді, в часи давні і далекі, коли вона була студенткою.

— Я розберу. Опрацюю. Напишу статтю... Чи не одну, кілька...

— Ні. Це — матеріал для докторської дисертації. Але не тільки. У нас є кому писати дисертації, а от справжнє... Напиши книгу. Монографію... Ні, краще художню. Художню... — професор закашлявся. Ці напади кашлю з'явилися у нього нещодавно і дуже бентежили Оляну, чомусь згадувалося слово «метастази в легені». І лікар похмурнів, чуючи цей кашель. І подруга Наталка, лікар, також хитала головою.

Напад минув. Роман Теодорович перевів подих.

— Напиши про це художню книгу — роман. Про кохання. Про віру. Про любов. Вірність. Про наших лицарів, які боролися і вірили в нашу державу... Щоб не головою, не розумом — серцем відчували їхній біль, страх, муки. Щоб зрозуміли, щоб оцінили... — знову кашель і знову голова на подушці, знову пальці, що бгали паперову хустинку.

— Я напишу.

— Напиши так, як можеш тільки ти... щоб... серцем...



— Я зроблю це. Обіцяю, вчителю.

Оляна пообіцяла зопалу, біля ліжка вмираючого не можна не пообіцяти. Але такі слова перетворюються на присягу. Аж згодом зрозуміла, що взяла на плечі.

Хочеш знати, як ти прожив життя — умри. І нехай похорон твій збере людей, для яких ти щось значив.

Професор Коструба значив для своїх студентів щось більше, ніж просто вчитель. Він став символом відновлення забутої і понівеченої історії нашої, боротьби за правду. Про це говорили над його могилою учні — вже сиві, що самі керували університетами, і молоді... Він мав чимало супротивників — серед тих, що замість історії реальної намагалися витворити вигадану, на догоду власним теоріям. Для них професор ставав мечем двосічним і чорним рецензентом, бо шанував у науці єдине джерело — його величність документ. Але в жалобний день всі намагалися стримати гірке зітхання — от іще один камінь у фундаменті відійшов, ще одна невтомна рука замрла...

Наступного після похорону дня Оляна виявила, що документи професора мали справді величезну цінність. Замок кабінету був зламаний, стіл професора пограбований. Та на злодія чекало розчарування — Оляна забрала документи додому і працювала над ними, а в стіл поклала свої старі рукописи та матеріали, щоб звільнити місце для нових.

Вона знала, що робота над такою книгою буде нелегкою, але щоб аж так...

